

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΩΝ

“Προσωπικά Δεδομένα” – “Δικαιοσύνη, Επικοινωνία, Μ.Μ.Ε., μέσα κοινωνικής δικτύωσης”

ΘΕΜΑ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ: Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΗ¹

Εισηγητής : Αθανάσιος Π. Πανταζόπουλος, Δ.Ν., Πρωτοδίκης Πειραιώς

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - Η αρχή της δημοσιότητας και το συνταγματικό πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας

- α) Η άμεση θεμελίωση της αρχής της δημοσιότητας στο άρθρο 93 του Συντάγματος.
- β) Η δημοκρατική αρχή
- γ) Η αρχή του κράτους δικαίου
- δ) Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας
- ε) Η ελευθερία πληροφορίας
- στ) Η ελευθερία του τύπου
- ζ) Η ελευθερία (;) των λοιπών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
- η) Η προστασία του ιδιωτικού βίου
- θ) Ο οικογενειακός βίος – προστασία ανηλίκου

Β΄ ΜΕΡΟΣ – Δικονομική προσέγγιση (προδικασία, συζήτηση, απόφαση, διάσκεψη αναγκαστική εκτέλεση)

Επίμετρο : Εισαγωγή νομοθετικών ρυθμίσεων της ηλεκτρονικής δίκης και δημοσιότητα της δίκης έναντι των τρίτων

¹ Βλ. εκτενέστερα για τα ζητήματα που αναπτύσσονται στην εισήγηση *Αθ.Πανταζόπουλο*, Η αρχή της δημοσιότητας στην πολιτική δίκη, 2009.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - Η αρχή της δημοσιότητας και το συνταγματικό πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας

α) Η άμεση θεμελίωση της αρχής της δημοσιότητας στο άρθρο 93 του Συντάγματος.

Η αρχή της *δημοσιότητας* της δίκης στην κύρια διαδικασία και στη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης, θεμελιώνεται αυτοτελώς στο Σύνταγμα μας με ειδικές ρυθμίσεις που προβλέπει το άρθρο 93. Κατά τη γνώμη μας, το ίδιο ισχύει *και ως προς τη μυστικότητα της προδικασίας και της διάσκεψης*. Ειδικότερα, η συναγωγή συμπεράσματος εξ αντιδιαστολής, σύμφωνα με τα πορίσματα της επιστήμης της μεθοδολογίας του δικαίου, προϋποθέτει παραπλήσιες βιοτικές σχέσεις, οι οποίες όμως ρυθμίζονται διαφορετικά, η *επιλογή για δημόσια κύρια δίκη και η μη αναφορά της παραπάνω συνταγματικής διάταξης στην προδικασία και τη διάσκεψη* έχει ερμηνευτική σημασία. Η επιλογή αυτή έχει να κάνει με τους σκοπούς που εξυπηρετεί η δημοσιότητα της δίκης. Λειτουργεί αυτή ως θεσμική εγγύηση προεχόντως της αμερόληπτης κρίσης του δικαστηρίου. Στην προδικασία όμως γενικότερα και εν προκειμένω της πολιτικής δίκης δεν υπάρχει στάδιο αυθεντικής διάγνωσης της διαφοράς. κρίσιμο στοιχείο διαφοροποίησης που οδήγησε το νομοθέτη σε άλλη ρύθμιση, παρά το παραπλήσιο των βιοτικών σχέσεων² και εν προκειμένω του ότι αποτελούν τμήματα της ενιαίας διαδικασίας. Τέτοια αμερόληπτη δικαστική κρίση δεν υφίσταται στη συγκεκριμένη φάση της δίκης, αφού δεν υπάρχει στάδιο αυθεντικής διάγνωσης της διαφοράς. Αντίθετα, ο νομοθέτης σε αυτό το στάδιο φαίνεται να ευνοεί την προσπάθεια για

² Κ. Σταμάτης, «Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων», Ε' έκδοση, 2002, σ. 415.

παρασκευή των διαδικών και την επίτευξη συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς. Η δημοσιότητα στη συγκεκριμένη φάση της δίκης, με εξαίρεση τους τρίτους έχοντες έννομο συμφέρον πληροφόρησης, δεν έχει τίποτα να προσφέρει, αφού δεν υφίσταται κανενός είδους άσκηση δικαιοδοτικής εξουσίας για να εγγυηθεί το κράτος τη διαφάνεια της. Αντίθετα, όπως προκύπτει από το ιστορικό της υπόθεσης επί της οποίας εξεδόθη η απόφαση του ΕΔΔΑ Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 26ης Απριλίου 1979³, μόνο προβλήματα μπορεί να δημιουργήσει⁴. Στη δίκη που προηγήθηκε εκείνης ενώπιον του δικαστηρίου του Στρασβούργου το House of Lord αναγκάστηκε να εκδώσει απαγορευτικές διατάξεις που απαγόρευαν δημοσιεύματα γύρω από την υπόθεση «των παιδιών της θαλιδομίδης». Τα δημοσιεύματα αυτά ασκούσαν πιέσεις στην εναγόμενη φαρμακευτική εταιρία. Οι πιέσεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα να μην μπορεί να επέλθει συμβιβασμός μεταξύ των μερών, αφού οι συγγενείς των θυμάτων διαρκώς ανέβαζαν τις απαιτήσεις τους μετά και από τη δημοσιότητα που είχε πάρει το θέμα. Το House of Lord θεώρησε παρέμβαση στην ανεξάρτητη δικαιοσύνη τα σχετικά δημοσιεύματα και τα απαγόρευσε. Με οριακή πάντως πλειοψηφία (δέκα προς εννέα) κρίθηκε, ότι το δικαστικό ένταλμα (order) ήταν αντίθετο προς το άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

³ Απόφαση Sunday Times κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 26ης Απριλίου 1979, σε *Α.Παναζόπουλο*, «Επιλεγμένη Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε Θέματα Αστικού Δικονομικού Δικαίου», 2004, σ. 89 επ.

⁴ Πραγματικά, η προσπάθεια για δικαστικό συμβιβασμό μπορεί να τερπλιστεί μέσα από τη δημοσιότητα, όπως ακριβώς συνέβη στην εν λόγω υπόθεση, όπου ο τύπος παρενέβαινε καλώντας την εναγόμενη φαρμακευτική εταιρία να αυξήσει το ποσό της προσφερόμενης αποζημίωσης, με αποτέλεσμα να αποτυγχάνουν οι προσπάθειες για συμφωνία των διαδίκων. Η υπόθεση, άλλωστε, δικάστηκε από το δικαστήριο του Στρασβούργου με αφορμή τη σχετική διάταξη για περιφρόνηση του δικαστηρίου (contempt of court) σε σχέση με την ελευθερία του τύπου.

Ισχύ όμως αναπτύσσει το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος, αλλά και διατάξεις διεθνών κειμένων, όπως η Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (άρθρο 6 § 1) και το άρθρο 14 § 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα της 16 Δεκεμβρίου 1966 του ΟΗΕ.

Η διάταξη του άρθρου 93 θεσπίζουσα ρητώς τη μυστικότητα και τη δημοσιότητα της δίκης από δογματικής πλευράς συνιστά έμμεση εγγύηση του Συντάγματος λειτουργούσα ως **βασική θεσμική εγγύηση** για τη δικαιοδοτική λειτουργία. Περαιτέρω, καθιστά την αρχή ανεξάρτητη από τη διάθεση των διαδίκων, αφού συμβάλλει καθοριστικά στη διαφάνεια της δικαστικής διάγνωσης, χωρίς όμως να υπακούει στην αρχή της διαφάνειας των παραγόντων σχηματισμού της δικαστικής απόφασης, η οποία με τη σειρά της συνιστά έκφανση της απαίτησης για διαφάνεια των πολιτειακών διαδικασιών.

Η πρόβλεψη συγκεκριμένων λόγων αποκλεισμού της δημοσιότητας **δεν είναι αποκλειστική**, αλλά δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η νομιμότητα του αποκλεισμού της δημοσιότητας στις συγκεκριμένες προβλεπόμενες περιπτώσεις (χρηστά ήθη – προστασία ιδιωτικής / οικογενειακής ζωής).

Κατά τη ρητή επιταγή του άρθρου 93, η δίκη διεξάγεται μυστικά χάριν της προστασίας των **χρηστών ηθών**, ρήτρα την οποία καλείται να εξειδικεύσει ο δικαστής, λαμβάνοντας υπόψη τα ηθικά αξιώματα που κρατούν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, καθώς και τις θεμελιώδεις αρχές και αξιολογήσεις που διέπουν το θετικό δίκαιο και που απορρέουν κυρίως από τη συνταγματική τάξη.

β) Η δημοκρατική αρχή

Η αρχή της δημοσιότητας απορρέει από τη δημοκρατική αρχή και εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον θεμελιώνει θετική αξίωση του λαού συμμετοχής στο δικαστικό γίνεσθαι, σε κάθε δικαστική διαδικασία που συνιστά άσκηση δικαστικής εξουσίας. Ο πολίτης συμμετέχει άμεσα ως κρίνων στα ορκωτά δικαστήρια (εκεί που προβλέπονται) και έμμεσα, ως ακροατής δηλαδή, εκεί που η δημοσιότητα προβλέπεται, κατ' αρχήν δηλαδή σε κάθε συνεδρίαση δικαστηρίου. Μόνο η δημόσια δίκη συνιστά ανοικτή άσκηση δικαιοδοτικής εξουσίας ελεγχόμενη από το λαό, καθιστάμενη έτσι τυπικά, αλλά και ουσιαστικά δημοκρατικά νομιμοποιημένη. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι ο δικαστής δεν υποχρεούται να λειτουργεί ανεξάρτητα και χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης. Η δημοσιότητα επιτυγχάνει τα παραπάνω εντάσσοντας την ασκούμενη δικαιοδοτική εξουσία στο κοινωνικό και πολιτικό με την ευρεία έννοια γίνεσθαι με τη δημοσιοποίηση και τη δυνατότητα άσκησης κριτικής κατά αυτής, καταργώντας δικαστικά στεγανά. Στην κριτική αυτή ο δικαστής έχει απαντήσει με τον τρόπο που προχώρησε στη διάγνωση της επίδικης διαφοράς (ο οποίος καταγράφηκε στα πρακτικά) και με τις *αιτιολογίες* της απόφασής του.

γ) Η αρχή του κράτους δικαίου

Η αρχή της δημοσιότητας της δίκης συνιστά απότοκο της αρχής του κράτους δικαίου με την *τυπική του έννοια*, γιατί αφορά τον διαδικαστικό τύπο και τρόπο κατά τον οποίο η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία θα ελεγχθούν από μία τρίτη εξουσία, τη δικαστική, ανεξάρτητα και αμερόληπτα. Επίσης, διότι μέσω αυτής ελέγχεται, εάν ο δικαστής εφάρμοσε ανεξάρτητα και αμερόληπτα το νόμο. Από την άλλη

πλευρά, οι περιορισμοί της αρχής της δημοσιότητας της δίκης, δηλαδή η συνταγματικά προβλεπόμενη μυστικότητα αυτής εντάσσεται λειτουργικά στο πλαίσιο του κράτους δικαίου με την *ουσιαστική του έννοια*, προστατεύουσα τα άτομα από άδικες ή αδικαιολόγητες παρεμβάσεις του κράτους στο χώρο της ατομικής και κοινωνικής τους αυτονομίας.

δ) Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας

Η αξίωση για δημόσια δίκη απορρέει από το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, το οποίο θεσπίζεται με το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματός ως ποιοτική εξειδίκευση αυτού, άλλως και πιο πειστικά στα πλαίσια της αξίωσης του διαδίκου για δίκαιη δίκη. Ειδικά, η δημοσιότητα απέναντι στους διαδίκους και τα σχετικά ειδικά δικονομικά δικαιώματα πληροφόρησης που τους παρέχονται από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αναφορικά με το υλικό της δίκης είναι απόρροια του δικαιώματος ακρόασης. Τα μέτρα τήρησης της τάξης αποσκοπούν στη διασφάλιση του δικαιώματος παροχής έννομης προστασίας, αλλά και στη διασφάλιση του δικαιώματος ακροάσεως των διαδίκων και δημοσιότητας της δίκης έναντι των τρίτων.

Πέρα από το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματός, το δικαίωμα δικαστικής προστασίας θεσπίζεται και με το άρθρο 14 § 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα της 16 Δεκεμβρίου 1966 του ΟΗΕ, αλλά και με το άρθρο 6 § 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Η *δημόσια τάξη και η εθνική ασφάλεια* προβλέπονται ως λόγοι αποκλεισμού της δημοσιότητας στην τελευταία Σύμβαση, σε αντίθεση με το ισχύον Σύνταγμα (άρθρο 93). Κατά την πιο πειστική άποψη σχετικά με την ιεραρχική θέση των κανόνων διεθνούς δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, οι παραπάνω

λόγοι αποκλεισμού της δημοσιότητας που προβλέπονται στις δύο διεθνείς συμβάσεις και ιδίως στη Σύμβαση της Ρώμης και δεν προβλέπονται στο Σύνταγμα δεν τίθενται αυτόματα εκποδών ως εφαρμοστέοι κανόνες. Αντίθετα, από τη συστηματική ερμηνεία των διατάξεων του Συντάγματος και την ανάγκη σε ορισμένες οριακές περιπτώσεις αυτοπροστασίας του κράτους είναι δυνατό να αναπτύξουν ισχύ καθώς στο αυτόνομο ελληνικό δικονομικό δίκαιο υφίσταται κενό, κατά τα παραπάνω, όχι, συνταγματικά, επιδοκιμαστέο. Πάντως, απαιτείται η ιδιαίτερα στενή ερμηνεία των παραπάνω λόγων αποκλεισμού της δημοσιότητας. Αντίθετα, ο λόγος αποκλεισμού της δημοσιότητας που προβλέπεται στο άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ «*εν τω κρινομένω υπό του δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβιάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης*», δεν μπορεί να αναπτύξει ισχύ στην ελληνική δίκη, καθώς αποσκοπεί στη συνταγματική κάλυψη του αγγλοσαξονικού θεσμού του *contempt of court* που συνιστά ξένο σώμα για το δικό μας - ηπειρωτικό - δίκαιο.

ε) Η ελευθερία πληροφορίας

Αναφορικά με την πολιτική δίκη ως *κρατική πηγή πληροφοριών*, από τις συνταγματικές διατάξεις περί δημοσιότητας της δίκης, δημοσιότητας των συνεδριάσεων της Βουλής και δημοσίευσης των νόμων προκύπτει η γενική αρχή της δημοσιότητας της λειτουργίας του κράτους. Το εάν όμως οι κρατικές πηγές πληροφοριών είναι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις προσιτές, κρίνεται με βάση όχι μόνο την αξίωση για πληροφορία, αλλά κυρίως με βάση θεμελιώδη δικαιώματα –

ιδίως δικαστικής προστασίας – ή θεμελιώδεις αρχές – ιδίως τη δημοκρατική αρχή.⁵

Κατά την κρατούσα άποψη, το δημόσιο της συνεδρίασης σημαίνει δυνατότητα παράστασης του κοινού στη συνεδρίαση, δηλαδή στην προφορική συζήτηση της υπόθεσης.⁶ Περαιτέρω, το άρθρο 22 § 2 του ν. 1756/1988 προβλέπει σχετικά : «2. Έχουν δικαίωμα να λάβουν γνώση, αντίγραφα ή αποσπάσματα :

α) των αποφάσεων και των εγγράφων κάθε άλλης διαδικασίας, εκτός από την ποινική, καθώς και των αποφάσεων και γνωμοδοτήσεων για διοικητικά θέματα, οι διάδικοι, ενώ οι τρίτοι μόνο αν έχουν έννομο συμφέρον, κατά την κρίση του δικαστή που διευθύνει το δικαστήριο.

β) των εγγράφων της ποινικής διαδικασίας, όσοι και όπως ορίζει το άρθρο 147 του κώδικα ποινικής δικονομίας.

Με τους ίδιους όρους χορηγούνται πιστοποιητικά που βεβαιώνουν το χρόνο δημοσίευσης και το διατακτικό των αποφάσεων των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων.»

⁵ Χαρακτηριστική και η προαναφερθείσα γενική συνταγματική διάταξη 5^Α του Συντάγματος για τους περιορισμούς στο δικαίωμα της πληροφόρησης. Σύμφωνα με την πειστική θέση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας (BVerfG, Urteil v. 24.1.2001, Juristen Zeitung, 2001, σ. 705) «η διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένης της εκφώνησης της απόφασης είναι πηγές πληροφοριών. Η πρόσβαση του κοινού σ' αυτές ρυθμίζεται από το νομοθέτη στα πλαίσια της εξουσίας του για διαμόρφωση της δικαστικής διαδικασίας και με σεβασμό των συνταγματικών επιταγών της αρχής του κράτους δικαίου, της δημοκρατικής αρχής και του σεβασμού της προσωπικότητας.»

⁶ Βλ. ενδεικτικά (από την ελληνική θεωρία) Νίκα, «Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας», β' έκδ., σ. 279, Κλαμαρή/Κουσουλή/Παναζόπουλο, «Πολιτική Δικονομία»Δ, β' έκδ. σ. 409 - 410, Σ.Δεληκωστόπουλο – Α.Σινανιώτη, «Μαθήματα Πολιτικής Δικονομίας», τόμος Α, 1972, σ. 154 αντίθετα Κ.Μπέη, «Πολιτική Δικονομία», Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 113, σ. 584 επ. (και από τη γερμανική θεωρία) Rosenberg-Schwab-Gottwald, "Zivilprozessrecht", 16te Auf., § 21, Nr. 10, σ.131, J.Baumman, "Grundbegriffe und Verfahrensprinzipien des Zivilprozessrechts", 1970, σ. 49, Leipold σε Stein – Jonas, Kommentar zur ZPO, 21te Auf., vor § 128, Nr. 114, σ. 565, § 299, σ. 693.

Από συγκριτικής πλευράς θα πρέπει να αναφερθεί η ρύθμιση της § 299 II ZPO για τη γερμανική πολιτική δίκη,⁷ η οποία απαιτεί έννομο συμφέρον, εφόσον δεν συναινούν οι διάδικοι για πρόσβαση γενικά στο φάκελο της υπόθεσης συμπεριλαμβανομένου του πρωτοτύπου της απόφασης. Η εν λόγω διάταξη τροποποιήθηκε προκειμένου να ενταχθούν στο ρυθμιστικό της πεδίο και διαδικαστικές πράξεις που διενεργούνται ηλεκτρονικά. Ας σημειωθεί, όμως, ότι στη γερμανική έννομη τάξη δεν υφίσταται ρητή συνταγματική διάταξη που να θεμελιώνει άμεσα την αρχή της δημοσιότητας της δίκης, ενώ και αυτή ακόμη η έμμεση συνταγματική της θεμελίωση στη δημοκρατική αρχή και την αρχή του κράτους δικαίου αμφισβητείται από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο. Η θεωρία επικαλείται, προκειμένου να δικαιολογήσει τη συνταγματικότητα της διάταξης, το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας.⁸ Περαιτέρω, οι υποστηρικτές της άποψης αυτής που κρατεί στη Γερμανία⁹ - και βρήκε νομοθετική έκφραση και στην ελληνική έννομη τάξη με τη διάταξη του άρθρου 22 § 2 του ν. 1756/1988 - εμμένουν στη γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 113

⁷ Πρβλ. *H.Hirte*, “Mitteilung und Publikation von Gerichtsentscheidungen”, Zum Spannungsverhältnis von Persönlichkeitsschutz und Interessen der Öffentlichkeit, NJW, 1988, σ. 1699, όπου εκτενής παράθεση συναφών και αντίθετων διατάξεων λοιπών κωδίκων δικονομικής διαδικασίας στη Γερμανία, *D.Leipold*, «Εγγραφή και προφορική διαδικασία στη γερμανική πολιτική δικονομία» (Δίκη, 14,σ. 692) που κάνει λόγο περισσότερο για στάθμιση μεταξύ δικαιώματος των διαδίκων να μην εκθέσουν σε τρίτους γραπτά μηνύματα για προσωπικές τους υποθέσεις και λιγότερο για πληροφοριακή αυτοδιάθεση από τη μια πλευρά και εννόμου συμφέροντος του τρίτου. Βλ. και *P.Gilles*, «Διακινδύνευση και προστασία δικαιωμάτων επί της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας εντός της πολιτειακής δικαιοσύνης και στις δικαστικές διαδικασίες», Δίκη, 22, σ. 1018 – 1019. Πάντως, με τον Kapital - Anleger - Musterverfahrensgesetz της 16.8.2005 ορίζεται πως το δικαστήριο δημοσιοποιεί - στις δίκες που δικάζονται κατά το νόμο αυτό - τις αιτήσεις / δείγματα με την καταχώρηση στο ηλεκτρονικό αρχείο αγωγών του δικαστηρίου που είναι προσβάσιμο σε όλους.

⁸ *P.Gilles*, ο.π., σ. 1025 – 1026.

⁹ Βλ. ενδεικτικά *D.Leipold*, ο.π., σ. 692, *G.Wagner*, “Datenschutz im Zivilprozeß”, ZZP, 108, (1995), σ. 207.

ΚΠολΔ, που θεμελιώνει τη δημοσιότητα της δίκης και κάνει λόγο για δυνατότητα αυτοπρόσωπης παράστασης των τρίτων κατά τη συνεδρίαση. Κατά τη γνώμη μας, οι παραπάνω σκοποί δεν εξυπηρετούνται με τη δυνατότητα αυτοπρόσωπης παράστασης, αφού η προφορική συζήτηση που έχει δικαίωμα ο τρίτος να παρακολουθήσει στη σύγχρονη ελληνική πολιτική δίκη μπορεί - και είναι το σύνηθες - να συνίσταται στην εκφώνηση των ονομάτων των διαδίκων χωρίς καν παράσταση αυτών¹⁰ ή σε απλή αναφορά τους στις έγγραφες προτάσεις τους. Έτσι τηρείται το γράμμα, αλλά ο σκοπός δεν επιτυγχάνεται, ούτε η βούληση του ιστορικού νομοθέτη εκπληρώνεται.¹¹

Από συστηματικής πλευράς, εξάλλου, η παραπάνω ερμηνεία είναι εγκλωβισμένη στη στενή σύνδεση δημοσιότητας και προφορικότητας. Η προφορικότητα κυριαρχεί στην ποινική δίκη, αλλά στην πολιτική δίκη υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που, κατά την κρίση του δικαστή, δεν είναι απαραίτητη και η διάγνωση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την έγγραφη ανάπτυξη των θέσεων των διαδίκων. Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε και σημαντική επιτάχυνση της δίκης αφού εξοικονομείται πολύτιμος χρόνος.

Η ως άνω στενά γραμματική ερμηνεία καθιστά πράγματι δύσκαμπτο τύπο την αρχή της δημοσιότητας αφού θέτει εν αμφιβόλω τέτοιες ρυθμίσεις, όπως αυτή του άρθρου 242 § 2 ΚΠολΔ ή του 237 ΚΠολΔ, όπως αναφέρει και ο νομοθέτης στην αιτιολογική έκθεση του νόμου 4335/2015 που τροποποίησε εκ βάθρων την τελευταία διάταξη. Και τούτο διότι οδηγεί σε παραβίαση της αρχής της δημοσιότητας, καθώς ούτε έλεγχος μπορεί να υπάρξει, ούτε εμπέδωση δικαίου. Στην

¹⁰ Χωρίς υποχρεωτική παράσταση επί προκατάθεσης προτάσεων κατ' άρθρο 237 ΚΠολΔ και παράσταση δια δηλώσεως των διαδίκων κατ' άρθρο 242 § 2 ΚΠολΔ, όπου το επιτρέπει η τελευταία διάταξη.

¹¹ Κ. Τσάτσος, «Το πρόβλημα της ερμηνείας του δικαίου», Β' Έκδοσις, 1978, σ. 128 – 132.

πραγματικότητα η δυνατότητα στον τρίτο παράστασης αυτού «στη συνεδρίαση» είναι κυριολεκτικά δώρον άδωρον, αφού το μόνο που δημοσιοποιείται στη συνεδρίαση είναι το πινάκιο, το οποίο είναι ούτως ή άλλως δημόσιο. *Με λίγα λόγια, όπου η προφορικότητα ισχύει, συνιστά πράγματι όχημα της δημοσιότητας και η προσκόλληση στο γράμμα της διάταξης έχει κάποιο νόημα. Αντίθετα εκεί όπου δεν έχουμε προφορική δίκη η δημοσιότητα δε μπορεί να βασίζεται σε αυτή.* Έτσι η δημοσιότητα της πολιτικής δίκης, ιδίως στην τακτική διαδικασία μετά τον Ν. 4335/2015 συνίσταται κατά κανόνα (πλην της σπάνιας περίπτωσης εξέτασης μαρτύρων στο ακροατήριο) σε δημοσιότητα του πινακίου, κάτι που, κατά τη γνώμη μας, δεν συνάδει με την επιταγή για δημόσια εκδίκαση της υπόθεσης. Πάντως, ανεξάρτητα από τις επιφυλάξεις μας, ***κατά απόλυτα κρατούσα πρακτική των δικαστηρίων το άρθρο 22 του ν. 1756/1988 εφαρμόζεται αυτόνομα και ανεξάρτητα από το δημόσιο ή μη χαρακτήρα της συνεδρίασης και τη δημοσιότητα της εκφώνησης της απόφασης.***

Απομένει, η αντίστροφη περίπτωση, όπου ο τρίτος αξιώνει πρόσβαση στο πληροφοριακό υλικό μιας δίκης, η οποία διεξήχθη μυστικά. Και εδώ διαπιστώνουμε, ότι εν προκειμένω υφίσταται ήδη μια δικαστική απόφαση που έκρινε, ότι η δίκη πρέπει να διεξαχθεί μυστικά. Η απόφαση αυτή δεν μπορεί να αποβάλλει την ισχύ της δύναμει κάποιας «απόφασης» της διοίκησης του Πρωτοδικείου ex post, η οποία είναι μια διοικητική πράξη.

Εν προκειμένω, υφίσταται μια οριστική απόφαση, μη υποκείμενη σε ανάκληση (αρ. 309 ΚΠολΔ) και ο δικαστής κατά την αυθεντική διάγνωση της κρίσης του έλαβε υπόψη μεταξύ των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου και την αξίωση τρίτων για να είναι παρόντες στην εκδίκαση της υπόθεσης. Στη σύγκρουση δε με το ατομικό δικαίωμα του

ιδιωτικού βίου ή χάριν προστασίας της οικογενειακής ζωής κάποιου παράγοντα της δίκης στάθμισε υπέρ των τελευταίων. Σύμφωνα δε με τα όσα αναπτύσσονται κατωτέρω (κεφάλαιο για τον ιδιωτικό βίο) κρίσιμη για την εν λόγω στάθμιση είναι η *νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων*.

Ειδικότερα, υπό το προϋσχύσαν δίκαιο, κρίσιμη για το ζήτημα ήταν η ρύθμιση του άρθρου 7 § 2 περ. γ',¹² η οποία επέτρεπε την συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, εκεί που είναι *αναγκαίο* για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης άσκησης του δικαιώματος ακρόασης και δικαστικής προστασίας.¹³ Το ζήτημα είχε αντιμετωπιστεί από το νομοθέτη με επίγνωση των συνταγματικών προβλημάτων που δημιουργούσε το υφιστάμενο πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στη δικαστική λειτουργία¹⁴ με το άρθρο 7^α του ν. 2472/1997 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, το οποίο είχε προστεθεί με το άρθρο 8 του ν. 2819/2002, ορίζοντας, σωστά, ότι *απαλλάσσεται η δικαστική αρχή*¹⁵ από την υποχρέωση γνωστοποίησης και λήψης αδειάς από την αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, όταν αυτό γίνεται στο πλαίσιο απονομής της δικαιοσύνης ή για την εξυπηρέτηση των αναγκών της λειτουργίας τους, διάταξη στην οποία έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα ο Άρειος Πάγος στην ανωτέρω απόφαση του. Με τον πρόσφατο νόμο τα δικαστήρια δεν υπόκεινται στον έλεγχο της

¹² Όπως επαναδιατυπώθηκε με το ν. 2915 / 2001.

¹³ *Αθ.Πανταζόπουλος*, ο.π., σ. 150 – 151.

¹⁴ Βλ. εισηγητική έκθεση του ν. 3090 / 24.12.2002, Κώδικας Νομικού Βήματος, 50, σ. 2635. Πάντως, επίθετο μείζον θέμα προσβολής της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών.

¹⁵ Η εξαίρεση αφορούσε τις δικαστικές, τις εισαγγελικές αρχές, αλλά και τις γραμματείες τους, καθώς και τις διοικητικές υπηρεσίες που συνδράμουν τις δικαστικές και τις εισαγγελικές αρχές στο έργο τους (βλ. σχετικά *Π.Αρμαμέντο - Β.Σωτηρόπουλο*, «Προσωπικά Δεδομένα», Ερμηνεία ν. 2472/1997, 2005, άρ. 7^Α, σ. 271).

Αρχής, εφαρμόζουν όμως τα ίδια τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων, ιδίως κατά τη διαβίβαση τους (άρθρο 26§2 Ν. 4624/2019).

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η πρόσφατη κοινοτικού δικαίου νομοθεσία αυξημένης τυπικής ισχύος (άρθρο 28 Σ), καθώς με τον μεν *Κανονισμό 679/2016* τίθενται ειδικές διατάξεις για τα δικαστικά αρχεία¹⁶ και δη στο άρθρο 9§2 περ. στ (εξαίρεση από την απαγόρευση επεξεργασίας ειδικής κατηγορίας προσωπικών δεδομένων για τη θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων ή όταν τα δικαστήρια ενεργούν υπό τη δικαιοδοτική τους ιδιότητα), στο άρθρο 10 (ειδική πρόβλεψη για το ποινικό μητρώο και την καταχώρηση ποινικών καταδικών από δημόσια αρχή), στο άρθρο 23§1 περ. δ, στ, ι, στο άρθρο 37§1 περ. α (εξαίρεση από τον ορισμό υπεύθυνου προστασίας δεδομένων στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής τους αρμοδιότητας), στο άρθρο 49§1 περ. ε' (διαβίβαση προσωπικών δεδομένων εφόσον είναι αναγκαία για την άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων) και στο άρθρο 55§3 (εξαίρεση από τον έλεγχο της εποπτικής αρχής των δικαστηρίων κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής τους αρμοδιότητας), στην δε *Οδηγία 2016/680* του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου θεσπίζονται οι κανόνες που αφορούν στην προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, της διερεύνησης, της ανίχνευσης ή της δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένων της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της αποτροπής τους, χωρίς η εν λόγω οδηγία να εμποδίζει τα κράτη μέλη να προσδιορίζουν με σαφήνεια πράξεις και διαδικασίες επεξεργασίας στους εθνικούς κανόνες περί ποινικών διαδικασιών όσον

¹⁶ *Αλαπάντας*, Δικαστικά αρχεία και προσωπικά δεδομένα κατά τον Κανονισμό ΕΕ 679/2016, ΔιΜΕΕ 2018, σ. 22.

αφορά στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από δικαστήρια και άλλες δικαστικές αρχές, ιδίως όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε δικαστικές αποφάσεις ή σε αρχεία σχετικά με ποινικές διαδικασίες (προοίμιο – σκέψη 20 οδηγίας).

Με την *ΑΠ 252/2018*¹⁷ κρίθηκε ότι «η ένταξη των σχετικών με ποινικές διώξεις ή καταδίκες δεδομένων στην κατηγορία των ευαίσθητων δεν βρίσκεται σε αντίθεση με την συνταγματική αρχή της δημοσιότητας των δικαστικών αποφάσεων (άρθρο 93 § 3 Συντ.), ήτοι η δημοσιότητα των δικαστικών αποφάσεων δεν αναιρεί την προστασία που παρέχεται με τον ανωτέρω νόμο, ενώ περαιτέρω η συνταγματική αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων να απαγγέλλουν τις αποφάσεις τους σε δημόσια συνεδρίαση δεν θίγεται από την απαγόρευση της επεξεργασίας των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.»

Η άποψη αυτή είναι πειστική, καθώς η συνταγματική επιταγή του Συντάγματος για δημόσια εκφώνηση της απόφασης (άρθρο 93§2) και η όμοια πρόβλεψη στο άρθρο 6§1 ΕΣΔΑ, λειτουργούσα ως θεσμική εγγύηση αμερόληπτης απονομής δικαιοσύνης δεν γνωρίζει εξαιρέσεις (ακόμη κι αν η υπόθεση συζητήθηκε κεκλεισμένων των θυρών).¹⁸ Αντίθετα, στην περίπτωση της δημοσιότητας της συνεδρίασης προβλέπεται εξαιρετικώς η μυστική διεξαγωγή της δίκης για λόγους προστασίας του ιδιωτικού βίου και του οικογενειακού βίου των διαδίκων, οπότε ο ιδιωτικός βίος κατόπιν στάθμισης προστατεύεται και υπερισχύει ή κατισχύει της απαίτησης για δημόσια διεξαγωγή της δίκης κατά την

¹⁷ Ελληνική Δικαιοσύνη 2019, σ. 130.

¹⁸ ΑΠ 334/1925, Δικαιοσύνη, 1926, σ. 153, ΑΠ 320/1966, ΕΕΝ, 33, σ. 965 = ΠοινΧρ ΙΣΤ', σ. 560, ΑΠ 172/1964, ΠοινΧρ ΙΔ', σ. 429 = ΕλλΔνη, 1965, σ. 251. Βλ. όμοια νομολογία των γαλλικών και γερμανικών δικαστηρίων σε *Αθ.Πανταζόπουλο*, Η αρχή της δημοσιότητας στην πολιτική δίκη, 2009, σ. 408, υποσημ. 1393, όπου και επισκόπηση (σ. 76 – 120) των περαιτέρω συνταγματικών της θεμελίων (δημοκρατική αρχή, αρχή κράτους δικαίου, δικαίωμα δικαστικής προστασίας).

κρίση και στάθμιση του δικαστή. Έτσι, η νομοθεσία περί *προσωπικών δεδομένων* αναπτύσσει ισχύ και στην περίπτωση της πολιτικής - ποινικής δίκης, συμβάλλοντας ερμηνευτικά (με την απαρίθμηση των *προσωπικών δεδομένων*) στην διακρίβωση του πότε θίγεται ο ιδιωτικός ή ο οικογενειακός βίος των διαδίκων και δεν συνιστά νέο λόγο αποκλεισμού της δημοσιότητας της δίκης.¹⁹

Σε συμφωνία με τη θέση αυτή, ο νέος Κανονισμός 679/2016 (άρθρο 9§2 περ. στ.) εξαιρεί από την απαγόρευση επεξεργασίας *προσωπικών δεδομένων*, μεταξύ άλλων και την περίπτωση που «*η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη θεμελίωση, άσκηση ή υποστήριξη νομικών αξιώσεων ή όταν τα δικαστήρια ενεργούν υπό τη δικαιοδοτική τους ιδιότητα*», όπως προέβλεπε και ο προισχύων εθνικός νόμος.²⁰ Έτσι, τίθεται ο κανόνας ότι εκεί που είναι *αναγκαίο* θα πρέπει να υποχωρεί η προστασία των *προσωπικών δεδομένων* για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης άσκησης του δικαιώματος ακρόασης και δικαστικής προστασίας, κανόνας που συνιστά ευθεία εφαρμογή των διδασκομένων περί σύγκρουσης των ατομικών δικαιωμάτων, δεδομένου ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν στόχευε με την Οδηγία 95/46 (και δεν στοχεύει ούτε με το νέο Κανονισμό 679/2016) σε θέση νέων δικονομικών κανόνων στην απονομή της δικαιοσύνης.²¹

Στην περίπτωση αυτή όμως τίθεται το εξής πρόβλημα : ο τρίτος τελικά θα παραμείνει κατ' αποτέλεσμα δικαστικά απροστάτευτος; Είναι προφανές, ότι σε αυτή την περίπτωση η απόφαση για μυστική διεξαγωγή της δίκης έναντι κάθε τρίτου, που θα ήθελε να παρακολουθήσει τη δίκη

¹⁹ Αθ.Πανταζόπουλος, ο.π., σ. 148 -153.

²⁰ Όμοια ήταν η ρύθμιση του ν. 2272/1997 (άρθρο 7§2 περ. γ', όπως επαναδιατυπώθηκε με τον ν. 2915/2001) και στην οποία αναφέρεται η παραπάνω απόφαση του Αρείου Πάγου.

²¹ Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, 2013, σ. 70.

συνιστά τροχοπέδη για ορισμένους τρίτους, που θίγονται από την απόφαση και που αξιώνουν πρόσβαση στην απόφαση και στο υλικό της δίκης, προκειμένου να προστατέψουν αποτελεσματικά τα άξια προστασίας έννομα συμφέροντα τους. Πρέπει, επομένως, εξαιρετικά για την περίπτωση της δίκης, που διεξήχθη μυστικά και μόνο έναντι συγκεκριμένων τρίτων, που επικαλούνται και πιθανολογούν έννομο συμφέρον να επιτρέπεται κατόπιν αποφάσεως του Προϊσταμένου του Δικαστηρίου η πρόσβαση στη δίκη, που διεξήχθη μυστικά. Εξαιρετικά δηλαδή, σε αυτήν την περίπτωση και μόνο, κατά τη γνώμη μας, είναι συνταγματικά επιτρεπτή και θα πρέπει να εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 22 § 2 του ν. 1756/1988, αν και όπως προεκτέθηκε, στα πολιτικά δικαστήρια η διάταξη του άρθρου 22 του Ν. 1756/1988 εφαρμόζεται *παγίως αυτόνομα και ανεξάρτητα από τη δημοσιότητα της συνεδρίασης ή της απόφασης*.

Ας σημειωθεί πως το Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με τον Κανόνα (Rule) 33 του Οργανισμού του επιτρέπει την πρόσβαση στους τρίτους στα έγγραφα που έχουν κατατεθεί στη γραμματεία του. Η πρόσβαση αποκλείεται με απόφαση του Προέδρου του Τμήματος, εάν συντρέχουν συγκεκριμένοι λόγοι αποκλεισμού της δημοσιότητας (δημόσια τάξη, εθνική ασφάλεια σε μια δημοκρατική κοινωνία, χρηστά ήθη, ιδιωτικός βίος διαδίκων, ανηλικότητα).

Τα όσα αναφέρθηκαν για τα περιεχόμενα στα δικαστικά αρχεία έγγραφα της κύριας διαδικασίας ισχύουν μόνο για την τελευταία και με την επιφύλαξη, ότι τα έγγραφα αφορούν τμήμα της δημόσιας συνεδρίασης και της δημόσια εκφωνηθείσας απόφασης. Αντίθετα, σύμφωνα με τα όσα αναφέραμε αμέσως παραπάνω, τα κατατεθειμένα διαδικαστικά έγγραφα (π.χ. εισαγωγικό δικόγραφο δίκης) στο στάδιο της *προδικασίας*, για παράδειγμα, δεν συνιστούν τμήμα της δημόσιας δίκης,

αφού η προδικασία είναι μυστική, έναντι των τρίτων.²² Στην περίπτωση που κάποιος τρίτος επιθυμεί να λάβει αντίγραφο του κατατεθειμένου δικογράφου αναπτύσσει ισχύ η παραπάνω διάταξη και, εφόσον αποδεικνύει έννομο συμφέρον, δύναται να λάβει αντίγραφα και αυτών των δικογράφων, αφού όπως επισημίσαμε παραπάνω, η μυστικότητα απέναντι στους τρίτους έχει ως όριο το δικαίωμα πληροφόρησης αυτών, προκειμένου να προστατεύσουν τα έννομα συμφέροντα τους.

Ιδιαίτερη περίπτωση συνιστά **η υιοθεσία** για ευνόητους λόγους. Σύμφωνα με το άρθρο 1559 ΑΚ «*η υιοθεσία ανηλίκων τηρείται μυστική*», η δε μυστικότητα εκτείνεται και έναντι των θετών γονέων ως προς το ζήτημα της συναίνεσης των πραγματικών γονέων ή της δικαστικής αναπλήρωσης της συναίνεσης αυτής, ενώ το θετό τέκνο επιτρέπεται να έχει πρόσβαση στα αρχεία μετά την ενηλικίωση του, κατά την παραπάνω διάταξη.

στ) Η ελευθερία του τύπου

Η ελευθεροτυπία έχει ως *αρνητικό* περιεχόμενο την αξίωση για αποχή του κράτους από την ελευθερία έκφρασης - διάδοσης γνώμης δια του τύπου, παράλληλα όμως και *θετικό*, αφού δια του τύπου οι

²² Κ.Κεραμεύς, «Αστικό Δικονομικό Δίκαιο», Γενικό Μέρος, 1986, σημ. 13, Νίκας σε Κεραμεύς – Κονδύλης – Νίκας, «Ερμηνεία ΚΠολΔ», Ι, άρθρο 113, σ. 247, Δ.Μανιώτης, «Η προδικασία ως το στάδιο της διαδικασίας για την προετοιμασία της άμυνας των διαδίκων κατά αυτοτελών αιτήσεως παροχής δικαστικής προστασίας και τον περιορισμό της ισχύος της αρχής της δημοσιότητας αποκλειστικά στους διαδίκους», Συμβολή στην οριοθέτηση των άρθρων 111 και 112 ΚΠολΔ, Δίκη, 25, σ. 826, αντίθετα Κ.Μπέης, «Πολιτική Δικονομία», άρθρο 112, σ. 583.

κυβερνώμενοι συμμετέχουν στο σχηματισμό γνώμης του λαού για τα διάφορα ζητήματα και κρίνουν τους κυβερνώντες.²³

Τις δύο αυτές λειτουργίες (φιλελεύθερη – δημοκρατική) του τύπου εκφράζουν οι δύο πρώτες παράγραφοι του άρθρου 14 του ισχύοντος Συντάγματος.²⁴ Η επιστήμη του δικονομικού δικαίου έχει επισημάνει, ότι οι περισσότεροι σκοποί της δημοσιότητας της δίκης (εμπέδωση του δικαίου – «έλεγχος» του δικαστή και επομένως εγγύηση αμερόληπτης κρίσης αυτού) στη σύγχρονη κοινωνία, που δεν μπορεί να επιβλέπει με τη φυσική της παρουσία τα πάντα,²⁵ επιτυγχάνονται δια της έμμεσης δημοσιότητας πρώτ' απ' όλα με την ειδησεογραφική ανταπόκριση του τύπου για τα δικαστικά τεκταινόμενα.²⁶

Από την άλλη πλευρά η μετάδοση ειδήσεων για μία εκκρεμή δίκη επιδρά αρνητικά, διότι παρατηρείται το φαινόμενο της παράλληλης δίκης εκτός της αιθούσης του δικαστηρίου με σχόλια που ενδεχομένως προδικάζουν το αποτέλεσμα της.²⁷ Αυτό έχει αποδειχθεί με σειρά ερευνών που έχουν γίνει στις ΗΠΑ και τη Γερμανία.

²³ Α.Μάνεσης, «Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη», Το Σύνταγμα, Γ', 1977, σ. 2, ΣτΕ 4129-30/1980, (απόσπασμα σε Π.Παραρά, «Σύνταγμα 1975 – Corpus», Ι, άρθρα 1-50, 1982, σ.218, αρ.7)

²⁴ ΕΑ 9720/1991, (Κασιώλας), Ελληνική Δικαιοσύνη, 34, σ. 1513, ΕΑ 8908/1988, (Ρήγος), ΝοΒ, 36, σ. 1665 – 1666, ΕΑ 3129/1988, (Ρήγος), ΝοΒ, 36, σ. 1245, ΕΑ 9975/1986, (Βαρδαβάκης), Ελληνική Δικαιοσύνη, 28, σ. 300, με ενημερωτικό σημείωμα Ε.Κρουσταλάκη, Όμοια και η ερμηνεία των αντίστοιχων συνταγματικών διατάξεων στη γερμανική έννομη τάξη του άρθρου 5, εδ. 1 GG, (Μ.Κλοεπφερ σε Joseph Insee und Paul Kirchof, Handbuch des Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Band II, 1987, § 35, Nr. 66, σ. 202 – 203).

²⁵ Κατά τη χαρακτηριστική φράση του Α.Αρντ, “*in einer sonst nicht mehr überschaubaren Gesellschaft wird Öffentlichkeit durch Berichterstattung verwirklicht*” [Α.Αρντ, Beitrag im “Umwelt und Recht”, NJW 1960, σ. 424].

²⁶ Α.Αρντ, ο.π., σ. 424.

²⁷ Η.Ζ.Φαλλερ, “Die richterliche Unabhängigkeit im Spannungsfeld von Politik, Weltanschauung und öffentlicher Meinung”, σε Festschrift für Wolfgang Zeidler, Band 1, 1987, σ. 93.

Ενόψει των προεκτιθέμενων τίθεται το θέμα, αν η δημοσιότητα έναντι των τρίτων που παρίστανται στη δίκη για να την παρακολουθήσουν με τα φυσικά τους αισθητήρια όργανα διαφοροποιείται από την περίπτωση, όπου ο τρίτος είναι δημοσιογράφος σε έντυπο και αποσκοπεί στην ειδησεογραφική ανταπόκριση της δίκης. Αν και τίθενται επιμέρους ζητήματα με αποτέλεσμα να απαιτούνται διευκρινίσεις ως προς αυτά, η βασική θέση είναι, ότι κατά το τμήμα που η δίκη είναι δημόσια εκεί είναι ελεύθερη η ειδησεογραφική ανταπόκριση των συντακτών του τύπου.²⁸ Τη θέση αυτή υιοθετεί και η νομολογία των δικαστηρίων μας²⁹ επισημαίνοντας ότι «προέκταση της συνταγματικά

²⁸ M.Löffler, “Presserecht”, 1955, σ. 256, BVerfG, Beschl. v. 6.2.1979, σ. 241 – 242, Cour d’ Appel Douai, 2 octobre 1997, Recueil Dalloz Sirey, 1997, Informations Rapides, σ. 230, A.Ζήσης, «Η κριτική της δικαιοσύνης και ιδίως από τους συνηγόρους και τα όρια της», ΕλλΔνη, 32, σ. 943, Ν.Τσώχος, «Η δια του τύπου δημοσίευσις των λαβόντων χώραν εν δίκη και η ποινική ευθύνη των δημοσιευόντων», Εφημερίς Ελλήνων Νομικών, 32, σ. 868 – 869. Αντίθετος ο Γ.Κρίππας («Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου», 1972, σ. 69) αναφερόμενος στα σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (δηλαδή εκείνα που παροδικά έγιναν γνωστά επ’ αφορμή κάποιου γεγονότος) με το επιχείρημα, ότι «δύνανται ταύτα να θεωρηθούν επέμβασεις εις τον ιδιωτικόν βίον και επομένως εκάστη περίπτωσηι δέον να κρίνεται μεμονομένως.» Βλ. επίσης Φ.Παπαρηγοπούλου – Σκορίνη, Η πληροφόρηση δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου», ΝοΒ, 25, σ. 284 – 285, E.Schmidt, “Justiz und Publistik”, σ. 48 επ..

²⁹ ΕΑ 1747/1987, (Ρήγος), Δίκη, 21, σ. 300. Βλ. επίσης τις ποινικές Πλημ. Θεσσαλονίκης 3684, 3685/1964, Αρμενόπουλος, ΙΘ’, σ. 127, με σύμφωνο σχόλιο Τσώχου = Ποινικά Χρονικά, ΙΕ’, σ. 117 επ. με σύμφωνο σχόλιο Ν.Σταθάτου. Αλλά και από την πλευρά των τρίτων, αντίστροφα, δεν θίγεται η δυνατότητα κάποιου να παρακολουθήσει τη δίκη, επειδή θα φωτογραφηθεί ή θα βιντεοσκοπηθεί, εκτός εάν οι αρχές έχουν απειλήσει με κυρώσεις όσους επιθυμούν να την παρακολουθήσουν (BGH, Beschluß, v. 11.7.1979, Juristen Zeitung, 1979, σ. 819, BVerfG, Beschluß, v. 6.2.1979, NJW, 1979, 1401 = Juristen Zeitung, 1979, σ. 437). Σύμφωνο το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας (BVerfG, Urteil v. 24.1.2001, Juristen Zeitung, 2001, σ. 706). Ο H.Maul (“Bild- und Rundfunkberichterstattung im Strafverfahren”, MDR, 1970, σ. 287) θεωρεί τη φωτογράφιση επιτρεπτή, εφόσον η δίκη έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και οι διάδικοι έχουν καταστεί πρόσωπα της επικαιρότητας, ταυτόχρονα δε οι τελευταίοι δεν επικαλούνται έννομο συμφέρον να φωτογραφηθούν. Δεν θεωρεί όμως στις υπόλοιπες περιπτώσεις επιτρεπτή, εφόσον και οι θιγόμενοι παράγοντες της δίκης δεν δέχονται να φωτογραφηθούν αξιώνοντας προστασία της εικόνας τους.

κατοχυρωμένης αρχής της δημοσιότητας αποτελεί η παρουσία των δημοσιογράφων στα ακροατήρια των δικαστηρίων καθώς και των φωτογραφιών των προσώπων τα οποία κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο αναμειγνύονται σε μια δίκη. Η δημοσιότητα αυτή, η οποία φυσικά δεν είναι επιθυμητή για ένα λογικό άνθρωπο που εμπλέκεται σε μια δικαστική διένεξη, ιδίως με την ιδιότητα του κατηγορουμένου, είναι ένα από τα τιμήματα που καταβάλλονται για τη διαβίωση σε μια δημοκρατική κοινωνία.»

Συνεπώς, η ελευθερία του τύπου στο ζήτημα της ανοικτής δικαστικής συνεδρίασης αναπτύσσει ισχύ μόνο ως προς το «πως» και όχι ως προς το «αν» θα έχει το δικαίωμά ο δημοσιογράφος του τύπου να παρακολουθήσει τη δίκη, αφού ο δημοσιογράφος παρίσταται δυνάμει της γενικής ελευθερίας λήψεως πληροφοριών από μια ανοικτή πηγή, προσιτή στον καθένα, όπως είναι η δικαστική συνεδρίαση. Εκεί δε που η δίκη νομοθετικά κρίνεται ότι θα πρέπει να διεξαχθεί μυστικά και ότι δεν θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στο υλικό της δίκης τρίτοι, a minor ad majus δεν επιτρέπεται σ' αυτή την περίπτωση να λάβει η δίκη ευρύτερη δημοσιότητα δια της οδού της έμμεσης δημοσιότητας. Μια εξαίρεση θα πρέπει να γίνει δεκτή για το **νομικό τύπο**. Αυτός θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαστική - νομική πληροφορία κατ' επιταγή της συνταγματικά προστατευμένης ελευθερίας της επιστήμης, όπως γίνεται δεκτό και από διατάξεις του πρόσφατου νόμου περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων (βλ. άρθρα 29 και 30 Ν. 4624/2019), που επιτρέπουν την αρχειοθέτηση και την επεξεργασία αποφάσεων με λήψη μέτρων (ιδίως κρυπτογράφηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) για επιστημονικούς σκοπούς, αναγνωρίζοντας τη σημασία της νομολογίας για την προαγωγή της νομικής επιστήμης.

ζ) Η ελευθερία (;) των λοιπών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Σε αντίθεση με το άρθρο 14 για τον τύπο, το άρθρο 15 του Συντάγματος του 1975/86/01 προβλέπει ρητά για τη ραδιοτηλεόραση, ότι « 1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου η παράστασης.» Με το ψήφισμα της Ύψ Αναθεωρητικής Βουλής η δεύτερη παράγραφος διατυπώθηκε ως ακολούθως : « 2. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει.

Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που ασκείται δια του καθεστώτος της προηγούμενης χορήγησης άδειας για νόμιμη λειτουργία, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.

Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.»³⁰

Έτσι, επιβεβαιώθηκε η βούληση του συντακτικού νομοθέτη για **άμεσο κρατικό έλεγχο**³¹ και ενόψει του νέου πραγματικού δεδομένου για

³⁰ Για την ιστορία των συνταγματικών ρυθμίσεων ραδιοφωνίας και τηλεόρασης βλ. την ιστορική επισκόπηση Π. Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα», τόμος Α', σ. 551 επ.

τη χώρα μας της ιδιωτικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης. Ο έλεγχος αυτός βέβαια δε νοείται ως αντικείμενος « ...στην αμεροληψία της τηλεόρασης αλλά ως εγγύηση της αμεροληψίας αυτής».³² Αντικείμενο του άμεσου κρατικού ελέγχου είναι ο τεχνικός έλεγχος επί των εγκαταστάσεων ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής,³³ αλλά και η εξασφάλιση της αντικειμενικής - αμερόληπτης πληροφόρησης³⁴ και της ίσης μεταχείρισης, καθώς και ο έλεγχος της ποιοτικής στάθμης των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών.³⁵ Περαιτέρω, ο άμεσος κρατικός έλεγχος θα πρέπει να εξασφαλίζει την παροχή των αντικειμένων των εκπομπών που προβλέπονται στο άρθρο 15 του Συντάγματος, δηλαδή «μετάδοση

³¹ Ο οποίος γίνεται από την ανεξάρτητη αρχή του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης.

³² Π.Δαγτόγλου, «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα», 4^η έκδοση, 1989, σ. 38.

³³ Ν.Αλιβιζάτος, ο.π., σ. 53-56.

³⁴ Οι Ν.Αλιβιζάτος, (ο.π., σ. 68 – 69) και Π.Δαγτόγλου (ο.π., σ. 132, επίσης ο ίδιος, «Ατομικά Δικαιώματα», Α΄, 1991, σ. 563 – 565), καθώς και ο Γ.Κουμάντος («Ελευθερία και ποιότητα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης», Το Σύνταγμα, 1, 1975, σ. 159 – 160) πειστικά επισημαίνουν, ότι επειδή η αμεροληψία είναι ανεπίδεκτη αντικειμενικής οριοθέτησης, ως αντικειμενική πληροφόρηση θα πρέπει να νοείται η πολυμερής ενημέρωση, ώστε αυτή συμψηφιστικά να είναι ουδέτερη. Την άποψη αυτή υιοθέτησε και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας με την Ολ. ΣτΕ (Γ. Κουβελάκης) 930/1990, το Σύνταγμα, 1990, σ. 69, 78 με παρατηρήσεις Ν. Αλιβιζάτου, η οποία υιοθέτησε τη γνώμη του εισηγητή ότι κατ' επιταγή της αρχής της αντικειμενικότητας πρέπει να δίδεται προεκλογικά τηλεοπτικός χρόνος σε όλα τα υποστατά κόμματα με διαφοροποίηση της ποσοτικής κατανομής κατά την αρχή της αναλογικής ισότητας, ήτοι με αντικειμενικά και πρόσφορα κριτήρια ως προς την πολιτική σημασία των κομμάτων (π.χ. κοινοβουλευτική δύναμη), ΣτΕ 2423/1984, Το Σύνταγμα 1986, σ. 77.

³⁵ Π.Δαγτόγλου, «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα», 4^η έκδοση, 1989, σ. 42 – 45, Ν.Αλιβιζάτος, ο.π., σ. 60 – 61, Γ.Κουμάντος, ο.π., σ. 162 επ., όπου ανάπτυξη του ζητήματος, Ν.Ανδρουτσόπουλος, «Η αντικειμενικότητα και η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης (Βία, Τηλεόραση και Σύνταγμα – άρθρο 15 § 2) (Με αφορμή δύο ειδήσεις), Ελληνική Δικαιοσύνη, 37, σ. 1488 - 1489. Βλ. σχετικά Γ.Κική, «Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων (υπό το πρίσμα και της Συνταγματικής Αναθεώρησης του 2001)», 2003, σ. 72 επ. Βλ. και (ποιν.) Συμβ. Πλημ. Αγρινίου 80/1994, Αρχείο Νομολογίας, 45, σ. 464 – 465.

πληροφοριών και ειδήσεων καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης.»³⁶

Επομένως, το ισχύον Σύνταγμα *δεν αναγνωρίζει ελευθερία ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής, αντίθετα προβλέπει τον άμεσο έλεγχο από την ανεξάρτητη διοικητική αρχή του ραδιοτηλεοπτικού συμβουλίου.*

Αν στην ποινική δίκη του κλασσικού διλήμματος αθώος – ένοχος, η ραδιοτηλεοπτική δημοσιότητα εμπειρικά διαπιστώνεται, ότι αδυνατεί να διαδραματίσει το ρόλο της, τότε στην πολιτική δίκη της εξέτασης των πολύπλοκων αστικών δικαιωμάτων και της αναζήτησης της τυπικής αλήθειας a minor ad majus αδυνατεί να το πράξει. Το πλαίσιο του περιορισμένου και πανάκριβου τηλεοπτικού χρόνου με ανταποκριτές μη εξειδικευμένους νομικούς, που μάλλον θολώνουν το δικαστικό τοπίο παραθέτοντας εκατέρωθεν αντιφατικούς ισχυρισμούς των παραγόντων της δίκης είναι δύο σημαντικές αιτίες γι' αυτό.³⁷ Μια άλλη αιτία είναι, ότι η εκτεταμένη παρακολούθηση της δίκης οπωσδήποτε κουράζει τον τηλεθεατή,³⁸ που και γι' αυτό το λόγο δυσκολεύεται να «εμπεδώσει το δίκαιο». Τα παραπάνω, βέβαια, σχετίζονται με την τηλεόραση ως μέσο.

Από την πλευρά της δίκης που δικάζεται, πρωταρχικός σκοπός της δημοσιότητας είναι η διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας. Η παρουσία του λαού συνιστά φυσικό φραγμό στη δικαστική αυθαιρεσία προς όφελος πρώτ' απ' όλα των διαδίκων. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός, το κοινό, εφόσον το επιθυμεί, παρίσταται στις ειδικά προορισμένες προς τούτο θέσεις πίσω και σε ξεχωριστό τμήμα χώρο της αίθουσας από εκείνη που διεξάγεται η κυρίως δίκη, όπου βρίσκεται η

³⁶ Π.Δαγτόγλου, «Ατομικά Δικαιώματα», Α', 1991, σ. 562.

³⁷ J.Scherer, "Gerichtsöffentlichkeit als Medienöffentlichkeit", 1979, σ. 7.

³⁸ H.Prütting, "Das Fernsehen im Gerichtssaal – Ausweitung der Öffentlichkeit im Zivilprozeß?", σε "Wege zur Globalisierung des Rechts", Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag, σ. 690.

δικαστική έδρα και οι θέσεις των δικαστικών παραστατών. Μοναδική υποχρέωση του κοινού είναι να μη διαταράσσει τη συζήτηση της υπόθεσης. Η παρουσία αντίθετα της τηλεόρασης εκ της φύσης της *στρεβλώνει* την εκκρεμή δίκη και δυσχεραίνει τη διαπίστωση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, επομένως και της αλήθειας.³⁹ Οι διάδικοι και το χειρότερο ο δικαστής αισθάνονται την υποχρέωση να τοποθετούνται επάνω σε κάθε τι που λέγεται, όχι με σκοπό να υπερασπίσουν τα συμφέροντα τους (οι διάδικοι) ή για να αποσαφηνιστεί η υπόθεση (ο δικαστής), αλλά γιατί πρέπει να εξηγήσουν στον τηλεοπτικό κοινό το ρόλο τους στην υπόθεση, με αποτέλεσμα από παράγοντες της δίκης να διαδραματίζουν και ρόλο ηθοποιού συντονιστή τηλεοπτικής εκπομπής. Η συγκεκριμένη παραμόρφωση της δίκης επιτείνεται από την επεξεργασία και επιλογή πλάνων, ενώ εάν χρησιμοποιηθεί και η επιλογή τμημάτων των λήψεων προς προβολή (μοντάζ) το άσπρο μπορεί να γίνει μαύρο. Πρόκειται λοιπόν για μία παρέμβαση στα *interna* της δίκης στη δομή και στη δικονομική διάρθρωση της. Από την εφαρμογή του δικαίου μέσα από τις παραδεδεγμένες ερμηνευτικές μεθόδους από έναν ανεξάρτητο ερμηνευτή του δικαίου περνάμε στη *μαζική δικαιοσύνη*, όπου η σύνδεση κοινωνίας ατόμου είναι στενή και ζητείται κάθε φορά η παραδειγματική εφαρμογή του δικαίου σύμφωνα με αυτό που φαίνεται «κοινωνικώς ορθό».⁴⁰

Είναι προφανές, ότι, όταν μπορείς να διαμορφώσεις τη δίκη από τα ίδια τα κομμάτια της, η κριτική δια της ανασύνθεσης με τη δύναμη της εικόνας συνιστά έναν κίνδυνο σημαντικό για τον ευάλωτο διάδικο /

³⁹ R.Stürmer, “Schutz des Gerichtsverfahrens vor öffentlicher Einflußnahme?”, Juristen Zeitung, 1978, σ. 165.

⁴⁰ H.Alwart, “Personale Öffentlichkeit (§ 169 GVG)”, Juristen Zeitung, 1990, σ. 885. Βλ. και B.Tag, “Die Öffentlichkeit der Hauptverhandlung – Eine Prozeßmaxime im Wandel der Zeit”, 1999, σ. 43 – 45.

δικαστή. Ο διάδικος που απώλεσε τη δίκη ή που κινδυνεύει να την απολέσει είναι εύκολο να «στήσει» μια παράλληλη δίκη κατά τον τρόπο που τον συμφέρει και να προσπαθήσει δια της ισχυρότατης τηλεοπτικής ισχύος να κατευθύνει την υπόθεση προς την κατεύθυνση που τον συμφέρει.⁴¹

Ο δικαστικός λειτουργός πορεύεται το μοναχικό δρόμο του κριτή των ανθρωπίνων πράξεων, λειτούργημα για το οποίο είναι εφοδιασμένος με μια σειρά εγγυήσεων προσωπικής ανεξαρτησίας, που συνοδεύονται από μια σειρά υποχρεώσεων διαβίωσης ως ατόμου του κοινωνικού συνόλου, ακριβώς για να μπορεί ως ανεξάρτητος να επιτελεί το ρόλο του. Αυτόν ακριβώς τον ανεξάρτητο ρόλο του δύναται «δια σκηνοθεσίας» και όχι με κριτική και επιχειρήματα - δηλαδή δια του λόγου - να φαλκιδεύσει η απευθείας μετάδοση της δίκης, όπου η τριγωνική σχέση ενάγοντος εναγόμενου δικαστηρίου γίνεται τετράγωνη με την πρόσθεση των «τηλεοπτικών ενόρκων».⁴² Αυτό έχει αποδειχθεί με σειρά ερευνών που έχουν γίνει στις ΗΠΑ και τη Γερμανία.

Ενόψει των παραπάνω, **κανόνας θα πρέπει να είναι η απαγόρευση της τηλεοπτικής αναμετάδοσης κάθε δίκης που διεξήχθη είτε μυστικά έναντι των τρίτων είτε δημόσια.**⁴³ Από τις τελευταίες, θα πρέπει να γίνει μια **εξαίρεση για τα πρόσωπα της δημοσιότητας που είναι απόλυτα επίκαιρα.** Και αυτός ο όρος όμως ενέχει ασάφεια, καθώς δημόσιο πρόσωπο μπορεί να είναι και ένας συγγραφέας ή η δίκη να αφορά το

⁴¹ Βλ. και *B.Tag*, ο.π., σ. 46 – 47.

⁴² Τον κίνδυνο αυτόν εντοπίζει και ο *Κ.Μπέης*, (Κ. Ε. Μπέης – Κ. Φ. Καλαβρός – Σ. Γ. Σταματόπουλος, «Δικονομία των ιδιωτικών διαφορών», Ι, Γενικό Μέρος, 1999, σ. 192), ο οποίος επισημαίνει το νομοθετικό κενό της αντιμετώπισης μιας δίκης που ήταν προϊόν τηλεοπτικών πιέσεων και υποδεικνύει σε εξαιρετικές περιπτώσεις την οδό της αναηγάφησης. Παρά ταύτα, η θέση του είναι υπέρ της τηλεοπτικής κάλυψης της δίκης και η σε εξαιρετικές περιπτώσεις απαγόρευση της τηλεοπτικής κάλυψης της δίκης.

⁴³ *Σ.Πατεράκης*, «Η χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης», Αθήνα, 1995, σ. 221.

διαζύγιο ενός πολιτικού. Απαιτείται συνεπώς για τη συγκεκριμένη εξαίρεση η θέση δύο κριτηρίων που, κατά την εδώ υποστηριζόμενη εδώ άποψη, ξεκαθαρίζουν αρκετά το θέμα.

Ως προς το ποια είναι τα πρόσωπα εκείνα από αυτά της απολύτου επικαιρότητας, για τα οποία θα πρέπει να γίνει δεκτή μια τέτοια εξαίρεση αυτά είναι οι *πολιτικοί*, και συγκεκριμένα *εκείνοι που ασκούν ή άσκησαν στο πρόσφατο παρελθόν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι*.⁴⁴ Εδώ υφίσταται πράγματι ένα ζωτικό συμφέρον του πολίτη να μπορέσει να παρακολουθήσει, αξιοποιώντας την τηλεόραση, μια δίκη για κάποιον που διεκδικεί ή διεκδίκησε την ψήφο του, για να διαχειριστεί υποθέσεις που τον αφορούν άμεσα ως πολίτη και που θα επηρεάσουν τη ζωή του. Και για τα πρόσωπα αυτά όμως αναγνωρίζεται κάποιος ζωτικός χώρος ιδιωτικού βίου, περιορισμένος μεν αλλά υπαρκτός. Δίκες που κινούνται στο πλαίσιο του ιδιωτικού αυτού βίου και που σχετίζονται με την αυστηρά προσωπική ζωή του ατόμου [π.χ. διαζύγιο, υιοθεσία, αναγνώριση τέκνου, αδικοπραξία εκτός πολιτικής δράσης (π.χ. τροχαίο ατύχημα του αυτοκινήτου του πολιτικού που οδηγούσε η σύζυγος του ή ο ίδιος στις διακοπές του)] δεν θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην αναγνωριζόμενη, ως άνω, εξαίρεση από την απαγόρευση τηλεοπτικής αναμετάδοσης της δίκης. Και τούτο, διότι υφίσταται ζωτικό ενδιαφέρον πληροφόρησης μόνο για γεγονότα που συνέχονται με την πολιτική - κοινωνική δράση του ατόμου. Προκειμένου να ορίσουμε αυτές τις περιπτώσεις, είναι χρήσιμη η διάκριση που κάνει η γερμανική και ελβετική θεωρία - καθώς επίσης και το γερμανικό ακυρωτικό - μεταξύ απορρήτου εν στενή εννοία (*Geheimsphäre*) και απορρήτου εν ευρεία

⁴⁴ Έτσι και *Ν. Δημητράτος*, «Προβλήματα δημοσιότητας στην ποινική δίκη», Νομικό Βήμα, 39, σ. 348, *Ν. Ανδρουλάκης*, «Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης», Β' έκδ., 1994, σ. 141.

εννοία (Privatsphäre).⁴⁵ Το τελευταίο είναι *«παν ό,τι εκ της ζωής του προσώπου δύναται να υποπέση αμέσως εις την αντίληψιν τρίτων, χωρίς να είναι συγχρόνως αντικείμενο δημοσιότητας»*. Προκειμένου για πολιτικά πρόσωπα τέτοια σφαίρα απορρήτου δεν θα πρέπει να αναγνωρίζεται, αφού, εκ της ιδιότητάς τους, εκτίθενται και δεν τίθεται θέμα προστασίας από τη δημοσιότητα που είναι ο κίνδυνος για τη σφαίρα αυτή. Το απόρρητο εν στενή εννοία (Geheimsphäre), όμως, συνίσταται *«στο μέρος εκείνο της ατομικής ζωής και της εν γένει δραστηριότητας και των προσωπικών σκέψεων αυτού, του οποίου, κατά την βούλησιν του προσώπου, είτε ουδείς, είτε μόνον στενότητα μετ' αυτού συνδεδεμένα πρόσωπα δικαιούνται να λαμβάνουν γνώση»*. Τέτοια σφαίρα απορρήτου θα πρέπει να αναγνωρισθεί και στους πολιτικούς, με αποτέλεσμα να απαγορεύεται η τηλεοπτική αναμετάδοση δίκης με τέτοιο περιεχόμενο.

Όλα τα παραπάνω λήφθηκαν υπόψη από το νομοθέτη,⁴⁶ ο οποίος προέβη στην τελευταία ρύθμιση του θέματος, που πρόσφατα ψηφίστηκε και που, ενόψει των παραπάνω, κρίνεται επιτυχής.⁴⁷ Συγκεκριμένα, με το άρθρο 8 § 1 του ν. 3090/24.12.2002 ορίστηκε, ότι *«η ολική η μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, καθώς και η κινηματογράφηση και μαγνητοσκόπηση της δίκης ενώπιον ποινικού, πολιτικού ή διοικητικού δικαστηρίου απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει τις ενέργειες αυτές, εφόσον συναινούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον»*.

⁴⁵ Γ.Πλαγιανάκος, «Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1966, σ. 110, αποδίδων τη διδασκαλία του Hubmann.

⁴⁶ Βλ. εισηγητική έκθεση του ν. 3090/24.12.2002, Κώδικας Νομικού Βήματος, 50, σ. 2635.

⁴⁷ Σύμφωνα και ο Α.Τσεβάς, Η ραδιοτηλεοπτική δημοσιότητα της δίκης κατά το Σύνταγμα», Ποινικά Χρονικά, ΝΓ', σ. 185.

Τέλος, σημειώνεται ότι με την ΜονΠλΠατρ 4037/2015⁴⁸ κρίθηκε ορθά ότι η (απαγορευμένη) μαγνητοσκόπηση μπορεί να πραγματοποιηθεί και με *κινητά τηλέφωνα σύγχρονης τεχνολογίας*.

η) Η προστασία του ιδιωτικού βίου

Όπως αναφέρθηκε ήδη, το άρθρο 93 § 2 του Συντάγματος προβλέπει ρητά την προστασία του ιδιωτικού βίου των διαδίκων ως λόγο αποκλεισμού της δημοσιότητας της δίκης («*οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφαση του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων*») ενώ ίδια πρόβλεψη υπάρχει και στο άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ («*η απόφασις δέον να εκδοθή δημόσια, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθεί εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλον ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, [...]*»).

Η βασική διάταξη όπου θεμελιώνεται το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου είναι το άρθρο 9 του Συντάγματος: «*1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. 2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει.*»

⁴⁸ ΕλλΔνη 2016.1558.

Όπως προαναφέρθηκε, στις - πολυάριθμες - διατάξεις που προστατεύουν άμεσα ή έμμεσα τον ιδιωτικό βίο,⁴⁹ θα πρέπει να προστεθεί και το νομικό πλαίσιο για τα *προσωπικά δεδομένα* που αφορά την περιοχή ακριβώς του απορρήτου του ιδιωτικού βίου. Η νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων δεν προσέθεσε κάτι ιδιαίτερο στους λόγους περιορισμού της, αφού το Σύνταγμα είχε προβλέψει σχετικό λόγο (προστασία ιδιωτικού και οικογενειακού βίου). *Ξεκαθάρισε όμως αρκετά επί μέρους ζητήματα στα θέματα του ιδιωτικού βίου με την απαρίθμηση και διαβάθμιση των προσωπικών δεδομένων σε απλά και ευαίσθητα, που εν πολλοίς ακολουθείται και στο νέο νόμο.*

Εκείνο που θα πρέπει να επισημανθεί εξ αρχής - και προκύπτει από την ίδια τη διατύπωση του συντάγματος - είναι η απαίτηση του συντακτικού νομοθέτη στο άρθρο 93 § 2 για κρίση ότι εν προκειμένω συντρέχουν *ειδικοί λόγοι* προστασίας του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου των διαδίκων. Δεν αρκεί δηλαδή γενική επίκληση του ιδιωτικού βίου, αφού τότε κάθε δίκη θα ήταν μυστική, ενόψει και της σύγχρονης νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Ως προς τον ορισμό και τον εννοιολογικό προσδιορισμό του ιδιωτικού βίου έχουν διατυπωθεί πλήθος θεωριών, οι οποίες όμως διακρίνονται από ασάφεια των διαφόρων παραμέτρων που έχουν χρησιμοποιηθεί και ουσιαστικά καμιά τους δεν ξεκαθαρίζει τα πράγματα.⁵⁰ Τούτο είναι φυσιολογικό, αφού πρόκειται για μια έννοια, η οποία καλείται να περιγράψει το έντονα περιπτωσιολογικό και διαρκώς εξελισσόμενο πεδίο της ανθρώπινης προσωπικότητας, η οποία, άλλωστε, είναι μοναδική για κάθε άνθρωπο. Ουσιαστικά πρόκειται για περίπτωση

⁴⁹ Βλ. γι' αυτές Γ.Κρίππα, ο.π., σ. 40 – 45.

⁵⁰ Διεξοδική ανάπτυξη και κριτική τους στη σχετική μονογραφία του Κ.Μαυριά, «Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου», 1982, σ. 59 επ.

προς ρύθμιση όμοια μ' εκείνες, όπου ο νομοθέτης χρησιμοποιεί γενικές ρήτρες, εξουσιοδοτώντας, περαιτέρω, τον εφαρμοστή του δικαίου να τις εξειδικεύσει.

Από τις θεωρίες περί ιδιωτικού βίου κρίσιμη είναι η διάκριση διάκριση στη *σφαίρα απορρήτου με στενή έννοια (Geheimsphäre)* και σε *σφαίρα απορρήτου με ευρεία έννοια (Privatsphäre)* και η διάκριση ανάμεσα σε (απόλυτα ή σχετικά) πρόσωπα της επικαιρότητας και μη στις οποίες αναφερθήκαμε προηγουμένως. Ενόψει αυτών, ο περιορισμός της δημοσιότητας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων θα πρέπει να γίνεται προκειμένου να προστατευτεί η σφαίρα απορρήτου με στενή έννοια (Geheimsphäre), η οποία περιλαμβάνει βιώματα - γεγονότα, που μόνο οι πολύ οικείοι του υποκειμένου γνωρίζουν ή/και κανένας άλλος. Κατά τη γνώμη μας δε, απαιτείται *διασταλτική ερμηνεία* της διάταξης του άρθρου 93 § 2 του Συντάγματος, ώστε να αποκλείεται η δημοσιότητα της δίκης και όταν διακινδυνεύεται από τη δημόσια συζήτηση *ο ιδιωτικός - οικογενειακός βίος κάποιου μάρτυρα και όχι μόνο των διαδίκων.*

θ) Ο οικογενειακός βίος – προστασία ανηλίκου

Όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω για τον ιδιωτικό βίο, εν πολλοίς ισχύουν και εν προκειμένω, καθώς Οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών και εντός των πλαισίων της οικογενείας συνιστούν ένα ιδιόμορφο τμήμα του ιδιωτικού βίου των μελών της, το οποίο χρήζει ιδιαίτερης και για το οποίο κατοχυρώνεται η ιδιαίτερη αξίωση απορρήτου, προκειμένου να προστατευθεί ο θεσμός της οικογένειας, η οποία προστατεύεται από το Σύνταγμα. **Η μυστικότητα της δίκης εδώ λειτουργεί ως θεσμική εγγύηση της οικογενείας.**

Περαιτέρω, ο ανήλικος διάδικος δεν είναι μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Έτσι, έχει αξίωση για ιδιαίτερη μεταχείριση από το δικαστή και το νομοθέτη. Το άρθρο 21 του Συντάγματος θεσπίζει ένα κοινωνικό δικαίωμα, αλλά και μια κατευθυντήρια γραμμή της κρατικής πολιτικής, καθώς και έναν ερμηνευτικό κανόνα του δικαίου προς το συμφέρον του ανηλίκου. Από το ως άνω κοινωνικό δικαίωμα συνάγεται αξίωση του ανηλίκου για προστασία του από διαφόρους κινδύνους και για δημιουργία κατάλληλων υποδομών και συνθηκών ανάπτυξης του. Συνεπώς, ο ανήλικος θα πρέπει να προστατευθεί από τις βλαβερές επιδράσεις μιας δημόσιας δίκης. Και εδώ, ***η μυστικότητα της δίκης λειτουργεί εγγυητικά για την ομαλή ανάπτυξη των νεαρών και ανώριμων κυττάρων της κοινωνίας, των ανηλίκων***, και κάθε δίκη στην οποία συμμετέχει ανήλικος διεξάγεται δημόσια, εκτός εάν αφορά τον ίδιο. Σε μια τέτοια περίπτωση που τίθεται θέμα διακινδύνευσης της προσωπικότητας του από τη συμμετοχή στη δημόσια δίκη, η τελευταία θα πρέπει να διεξαχθεί μυστικά κατ' επιταγή του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ που ρητά προβλέπει σε αυτή την περίπτωση τον αποκλεισμό της δημοσιότητας. Σε ακραίες περιπτώσεις, όπως η δίκη αδικοπραξίας του ανηλίκου για σεξουαλική κακοποίηση, η δυνατότητα τηλεεξέτασης του μάρτυρα ανηλίκου - αναφορικά με τη δημοσιότητα έναντι των διαδίκων - προκρίνεται ως η πλέον πρόσφορη. Η παρουσίαση ανηλίκου ως δράστη εγκληματικών ενεργειών ή ως υπαίτιου δυστυχήματος, καθώς και η παρουσίαση τους σε εκπομπή, όταν αυτοί είναι θύματα αντίκειται στο άρθρο 21 του Συντάγματος, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, καθώς και στον Κώδικα Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών και άλλων Δημοσιογραφικών και Πολιτικών Εκπομπών.

Β΄ ΜΕΡΟΣ - ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ (προδικασία, συζήτηση, απόφαση, διάσκεψη αναγκαστική εκτέλεση)⁵¹

Στο πλαίσιο της συνταγματικής επισκόπησης και ιδίως για το δικαίωμα πληροφορίας αναπτύχθηκαν τα βασικά ζητήματα για τη δημοσιότητα της διαγνωστικής διαδικασίας και της απόφασης.

Συμπληρωματικά στη δημοσιότητα της διαδικασίας (η οποία ως προελέχθη μετά τον 4335/2015 στην τακτική διαδικασία είναι, κατά κανόνα, τυπική) σημειώνεται ότι το δικαστήριο πρέπει να φροντίζει να είναι έγκαιρα γνωστός ο τόπος και ο χρόνος της συνεδρίασης, ώστε να μπορεί ο τρίτος ενδιαφερόμενος να το πληροφορηθεί και να μεριμνά, ώστε η πρόσβαση να είναι ελεύθερη για όποιον το επιθυμεί. Η φροντίδα αυτή δε του δικαστηρίου για ελεύθερη πρόσβαση περιλαμβάνει τη δικαστική αίθουσα, τους χώρους του δικαστικού μεγάρου που οδηγούν σ' αυτή, καθώς και την είσοδο του τελευταίου. Τα όποια *μέτρα ασφαλείας* θα πρέπει να είναι αναλογικά προς το σκοπό που καλούνται να επιτελέσουν και να μην χρησιμοποιούνται ως πρόσχημα περιορισμού της δημοσιότητας.

Ως προς τις *αποφάσεις* σημειώνεται ότι δημοσιευτέες είναι όλες οι δικαστικές αποφάσεις, τόσο οι οριστικές (τελειωτικές ή μη) όσο και μη οριστικές. Απόφαση που δεν δημοσιεύτηκε είναι ανυπόστατη και μόνο αγωγή αναγνώρισης της ανυπαρξίας αυτής είναι παραδεκτή κατ' άρθρο 313 § 1 στ. γ' ΚΠολΔ, ενώ δεν συγχωρείται αναίρεση. Η δημοσίευση της δικαστικής απόφασης με εκφώνηση του περιεχομένου της σε δημόσια

⁵¹ Εκτενής ανάπτυξη της δημοσιότητας ή της μυστικότητας της πολιτικής δίκης κατά διαδικασία, αποδεικτικά μέσα κλπ στα τακτικά και τα διαιτητικά δικαστήρια βλ. σε *Αθ.Πανταζόπουλο*, Η αρχή της δημοσιότητας στην πολιτική δίκη, 2009, σ. 269 - 454.

συνεδρίαση του δικαστηρίου είναι ένας τρόπος δημοσίευσης αυτής. Η κατάθεση αυτής όμως στη γραμματεία με ελεύθερη χορήγηση αντιγράφων των αποφάσεων που εκφωνήθηκαν δημόσια – έστω κι αν στην πράξη κάτι τέτοιο δεν έγινε ποτέ – προς τους τρίτους, χωρίς την ανάγκη επίκλησης και απόδειξης εκ μέρους του τρίτου εννόμου συμφέροντος αυτού, ικανοποιεί τη συνταγματική επιταγή για δημόσια δίκη, κατά τη γνώμη μας, σε συμφωνία και με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο θεωρεί, ότι δεν παραβιάζεται η αρχή της σε δημόσια συνεδρίαση απαγγελία της απόφασης, στις περιπτώσεις των κρατών – μελών της Σύμβασης που έχουν μια μακρά παράδοση, αντί να δημοσιεύουν τις αποφάσεις τους σε δημόσια συνεδρίαση, να καταθέτουν την απόφαση στη γραμματεία του δικαστηρίου. Η παραδοχή αυτή όμως γίνεται υπό τον όρο, ότι είναι προσβάσιμες οι αποφάσεις αυτές στο κοινό,⁵² χωρίς επίκληση εννόμου συμφέροντος.⁵³ Σημειώνεται η τροποποίηση του άρθρου 304 ΚΠολΔ, με την οποία ***το παραδοσιακό σχέδιο της απόφασης αντικαταστάθηκε με την απόφαση σε ηλεκτρονική μορφή***. Τέλος, ***η γνώμη της μειοψηφίας*** θα πρέπει να δημοσιεύεται και μάλιστα επώνυμα.

⁵² Βλ. τις αποφάσεις Szücs κατά Αυστρίας της 24^{ης} Νοεμβρίου 1997, Reports of Judgements, 1997 – VII, n. 43 – 46, Pretto κατά Ιταλίας της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1983, Series A, Vol. 71, n. 21 – 28, Sutter κατά Ελβετίας της 22^{ης} Φεβρουαρίου 1984, Series A, Vol. 74, n. 32 – 34, Axen κατά Γερμανίας της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1984, Series A, Vol. 72, n. 29 – 32. Βλ. και επισκόπηση της νομολογίας σε Peukert σε Jochen A. Frowein – Wolfgang Peukert, “Europäische Menschenrechtskonvention, EMRK – Kommentar”, 2te Auflage, Art. 6, σ. 246 – 247, *Ι.Σαρμάς*, ο.π., σ. 245 - 246.

⁵³ Κατά τη νομολογία του δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, (απόφαση Werner κατά Αυστρίας της 24^{ης} Νοεμβρίου 1997, Reports of Judgements, 1997 – VII, n. 56 – 57), σε περίπτωση που η απόφαση δεν δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση, δεν συνιστά επιτρεπτή «δημοσίευση» της απόφασης η κατάθεση αυτής στη γραμματεία του δικαστηρίου, εφόσον, για να έχουν πρόσβαση σ’ αυτή οι τρίτοι, απαιτείται η επίκληση εκ μέρους τους εννόμου συμφέροντος κατά την κρίση του δικαστηρίου). Βλ. και *Ι.Σαρμάς*, ο.π., σ. 246.

Απομένουν προς εξέταση η *διάσκεψη*, η οποία είναι μυστική, κατά τη γνώμη μας ως προκύπτει εξ αντιδιαστολής από το ίδιο το άρθρο 93 του Συντάγματος, για τους λόγους προεκτέθηκαν (ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ υπό α'). Η συνταγματικά κατοχυρωμένη μυστικότητα της διάσκεψης αποσκοπεί στην προστασία του διαλόγου που εκεί αναπτύσσεται, ώστε να έχουμε διαμόρφωση θέσης των δικαστών μέσα από τη διαλογική συζήτηση και όχι παρουσίαση θέσεων. Η *παρουσία του επιθεωρητή στη διάσκεψη* καθιστά την απόφαση που θα εκδοθεί αναιρετέα κατ' άρθρο 559 αρ. 2 ΚΠολΔ για παράνομη συγκρότηση του δικαστηρίου.

Τα ίδια κατά τη γνώμη μας, ισχύουν και για την *προδικασία*, η οποία και αυτή είναι μυστική, όπως προκύπτει όχι μόνο εξ αντιδιαστολής από το άρθρο 93 του Συντάγματος, για τους λόγους προεκτέθηκαν (ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ υπό α').

Σε γενικές γραμμές, όλες οι πράξεις της προδικασίας είναι μυστικές προς τους τρίτους (και προσιτές στους διαδίκους), οι οποίοι έχουν πρόσβαση μόνο εφόσον δικαιολογούν έννομο συμφέρον. Εξαιρέση αποτελεί το πινάκιο είναι βιβλίο προσιτό στον καθένα,⁵⁴ χωρίς να απαιτείται η επίκληση εκ μέρους του εννόμου συμφέροντος. Τούτο κατ' επιταγή της αρχής της δημοσιότητας της δίκης έναντι των τρίτων, καθώς μόνο έτσι μπορεί ο καθένας που ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει μια δημόσια δίκη και να πληροφορηθεί το πότε θα διεξαχθεί αυτή δημόσια. Εξαιρέση (της εξαιρέσεως) συνιστά η περίπτωση της υιοθεσίας, όπου κατά το άρθρο 1559 ΑΚ «η υιοθεσία ανηλίκων τηρείται μυστική», υφίστανται δε ειδικές ρυθμίσεις για τα δικαστικά αρχεία.

Επίσης, δημόσια είναι η *εγγραφή των εμπραγμάτων αγωγών στο βιβλίο διεκδικήσεων του Υποθηκοφυλακείου/Κτηματολογικού*

⁵⁴ Κ.Μπέης, ΠολΔ, άρθρο 226, σ. 1038. Βλ. και Α.Σινανιώτη, «Η ανáιρεση κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας», β' έκδ., 2006, σ. 109 - 110.

Γραφείου του τόπου στον οποίο βρίσκεται το ακίνητο κατά τους ορισμούς του άρθρου 220 ΚΠολΔ, καθώς στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο νόμος επιτάσσει όχι μόνο τη δημοσιότητα έναντι των διαδίκων και των ενδιαφερόμενων τρίτων, αλλά επιτάσσει και την περαιτέρω **δημοσιοποίηση της δίκης για την ασφάλεια των συναλλαγών που σχετίζονται με το ακίνητο και για να προφυλαχθούν οι τρίτοι**,⁵⁵ ιδιαίτερα οι ειδικοί διάδοχοι που θα δεσμεύονται αυτοδικαίως από το δεδικασμένο, κατ' άρθρο 325 αρ. 3 και 919 αρ. 1 ΚΠολΔ.⁵⁶ Τα ίδια ισχύουν *mutatis mutandis* για την **υποχρεωτική εγγραφή της ανακοπής για την ακύρωση πλειστηριασμού ή αναπλειστηριασμού ακινήτου, κατ' άρθρο 1010 ΚΠολΔ**.

Το στάδιο της προδικασίας τελειώνει με την προκατάθεση των προτάσεων και των αποδεικτικών μέσων των διαδίκων πριν από τη συζήτηση, όπου αυτό προβλέπεται, άλλως με τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο. Η διαδικαστική πράξη της προκατάθεσης των προτάσεων και των αποδεικτικών μέσων των διαδίκων είναι μυστική έναντι των τρίτων, ενώ από την ημέρα που θα συζητηθεί η υπόθεση καθίστανται δημόσιες έναντι και των τρίτων, καθώς με την εκφώνηση των ονομάτων των διαδίκων (άρθρο 233 ΚΠολΔ) ξεκινά η κύρια διαδικασία.

Τέλος, ως προς την **αναγκαστική εκτέλεση**, σύμφωνα με μια γνώμη, – μεταξύ άλλων και – οι διατάξεις των άρθρων 112 -114 ΚΠολΔ

⁵⁵ Βλ. εκτενώς *Δ.Μανιώτη*, «Η αρχή τηρήσεως της προδικασίας κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας», 1994, σ. 169 - 170.

⁵⁶ *Κ.Μπέης*, «Πολιτική Δικονομία», Ερμηνεία κατ' άρθρον, άρθρο 220, σ. 983, *Κ.Κεραμεύς*, ο.π., σ. 227, *Δ.Μανιώτης*, «Η προδικασία ως το στάδιο της διαδικασίας για την προετοιμασία της άμυνας των διαδίκων κατά αυτοτελών αιτήσεως παροχής δικαστικής προστασίας και τον περιορισμό της ισχύος της αρχής της δημοσιότητας αποκλειστικά στους διαδίκους», Συμβολή στην οριοθέτηση των άρθρων 111 και 112 ΚΠολΔ, Δίκη 25, σ. 827, *Μακρίδου* σε *Κ.Δ.Κεραμεύς – Δ.Γ.Κονδύλης – Ν.Θ.Νίκας*, «Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας», Ι, 2000, άρθρο 220, σ. 474.

δεν αναπτύσσουν ισχύ στην αναγκαστική εκτέλεση, καθώς προσιδιάζουν στη διαγνωστική δίκη.⁵⁷ Άλλη άποψη,⁵⁸ όμως, θεωρεί ότι η αρχή της δημοσιότητας αναπτύσσει ισχύ και στην εκτελεστική διαδικασία. Απλά, με εξαίρεση τον πλειστηριασμό, δεν έχει την ίδια μορφή με την αρχή της δημοσιότητας στο ακροατήριο, αλλά πραγματώνεται με τη μορφή της καταχώρισης των πράξεων της εκτέλεσης στα δημόσια βιβλία, τα οποία είναι προσιτά στον κάθε ενδιαφερόμενο.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι η αρχή της δημοσιότητας της δίκης δεν αναπτύσσει ισχύ στην αναγκαστική εκτέλεση, επειδή δεν υφίσταται *διαγνωστική διαδικασία*. Ο συνταγματικός νομοθέτης, προτίμησε στο συγκεκριμένο θέμα να σιωπήσει αφήνοντας ελεύθερο τον κοινό νομοθέτη να διαμορφώσει την ούτως ή άλλως πολύμορφη διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης. Πολλές διαδικαστικές πράξεις της εκτέλεσης δεν είναι μυστικές έναντι των τρίτων, όχι βέβαια κατά συνταγματική επιταγή για δημόσια δίκη, αλλά κατά ρητή πρόβλεψη των σχετικών διατάξεων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, χάριν της προστασίας των συμφερόντων καλόπιστων τρίτων, του οφειλέτη, αλλά και του επισπεύδοντος δανειστή. ***Η δημοσιότητα αυτή, ιδίως επί πλειστηριασμού, υποκαθίσταται επιτυχώς με την ηλεκτρονική διεξαγωγή του πλειστηριασμού*** μέσω κεντρικά ελεγχόμενης πλατφόρμας, στον οποίο κάθε ενδιαφερόμενος εφόσον πιστοποιηθεί, δύναται να συμμετάσχει (όπως και ο καθ'ού, ο δανειστής και τα όργανα της εκτέλεσης) ή να τον παρακολουθήσει ο κάθε ενδιαφερόμενος τρίτος.⁵⁹

⁵⁷ *Ι.Μπρίνιας*, «Αναγκαστική εκτέλεσις», τόμος Α', Β' Έκδοσις, 1985, σ. 19.

⁵⁸ *Γ.Ράμμος*, «Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου», τόμος ΙΙΙ, 1982, σ. 1391, *Π.Γεσίου Φαλτσή*, «Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως», Ι, Γενικό Μέρος, 2000, σ. 188.

⁵⁹ *Αθ.Πανταζόπουλος*, (παρέμβαση) Πρακτικά 43 Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων στη Λευκάδα (υπό δημοσίευση).

Επίμετρο : Εισαγωγή νομοθετικών ρυθμίσεων της ηλεκτρονικής δίκης και δημοσιότητα της δίκης έναντι των τρίτων

Τα όσα αναφέραμε παραπάνω δεν φαίνεται να επηρεάζονται από τη μελλοντική εισαγωγή ρυθμίσεων για την ηλεκτρονική κατάθεση εγγράφων (αγωγής – προτάσεων), αν κρίνουμε τουλάχιστον από το παράδειγμα της Γερμανίας και άλλων εννόμων τάξεων,⁶⁰ ήδη δε στη χώρα μας έχουν θεσπιστεί αντίστοιχες διατάξεις της ηλεκτρονικής δίκης (π.χ. άρθρο 304 ΚΠολΔ με το οποίο το παραδοσιακό «σχέδιο της απόφασης» αντικαταστάθηκε με το ηλεκτρονικό πρωτότυπο, ηλεκτρονική ενημέρωση διαδικίων για προσδιορισμό δικασίμου – άρθρο 237 ΚΠολΔ). Και τούτο, διότι τα παραδοσιακά έγγραφα, που διατηρούνται στα αρχεία, απλώς θα παραμένουν σε ηλεκτρονική μορφή στα δικαστικά αρχεία και ευχερώς θα αναπαράγονται σε αντίγραφο, ώστε να μπορέσει να πληροφορηθεί ο διάδικος ή ο τρίτος που έχει έννομο συμφέρον. Το ίδιο ισχύει και για τα τηρούμενα βιβλία, τα οποία θα τηρούνται ηλεκτρονικά, πράγμα που στην πράξη ήδη γίνεται σε ορισμένα πρωτοδικεία, τα οποία απλώς αποτυπώνονται σε έγγραφο και θεωρούνται. De lege ferenda, πάντως, η διάταξη του άρθρου 22 του Ν. 1786/1988 χρήζει τροποποίησης για να συμπεριλάβει τα ηλεκτρονικά αρχεία, όπως συνέβη και με την §299 ΖΡΟ που αποτέλεσε το νομοθετικό της πρότυπο.

Συνεπώς, από πλευράς δημοσιότητας των διαδικαστικών πράξεων η εισαγωγή της ηλεκτρονικής δίκης στην προδικασία ακώλυτα μπορεί να

⁶⁰ P.Gottwald, «Η ηλεκτρονική δίκη ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων», σε μετάφραση E.Θεοδώρου, Δίκη, 33, σ. 1245 – 1249. Βλ. και A.Stadler, «Η πολιτική δίκη και νέες μορφές της τεχνικής της πληροφορικής», σε μετάφραση E.Θεοδώρου, Δίκη, 34, σ. 31 επ., 55 – 56, G.Kodek, «Η πολιτική δίκη και οι νέες μορφές της τεχνικής της πληροφορικής», σε μετάφραση E.Θεοδώρου, Δίκη, 34, σ. 139 – 145. Βλ. και K.Χριστοδούλου, «Ηλεκτρονικό δίκαιο - ανάδυση ενός νέου κλάδου;», Δίκη, 35, σ. 559 επ.

θεσμοθετηθεί, καθώς σε τίποτα δεν προσβάλλεται από την ηλεκτρονική δίκη η αρχή της προσιτής δίκης (δημοσιότητας έναντι των διαδίκων), αλλά και η αρχή της μυστικότητας – δημοσιότητας έναντι των τρίτων.